

REISVERSLAG MYANMAR

19 maart – 2 april 2017

Yangon

Het is het grootste land van zuid-oost-Azië (iets groter dan Frankrijk), maar ook het minst bezochte land. Veel mensen kennen het onder de naam Birma, maar officieel heet het land sinds 1989 Republic of the Union of Myanmar. Myanmar telt ruim 51 miljoen inwoners, waarvan 90% boeddhistisch is. Een meerderheid van 68% is etnisch Birmees.

Zoals de meeste andere landen in zuid-oost-Azië heeft ook Myanmar een lange geschiedenis van wisselende koninkrijken en dynastieën, migratie van etnische groepen vanuit China en Thailand en invasies door onder meer de Mongolen. Vanaf eind 19^e eeuw maakte het land deel uit van Brits India. In 1948 werd het onafhankelijk, maar dat ging niet erg lang goed. In 1962 vond een militaire staatsgreep plaats, bedrijven werden genationaliseerd en oppositie werd verboden. De militaire junta sloot Birma af van de buitenwereld en daardoor raakte het land al snel onderontwikkeld.

Ondanks enkele grootschalige protesten tegen het militaire bewind, met Aung San Suu Kyi als symbool van de democratiseringsbeweging, heeft de militaire junta de macht ruim een halve eeuw in handen weten te houden. Pas sinds 2010 worden er mondjesmaat hervormingen doorgevoerd en sinds 2015 heeft Myanmar weer een civiele regering. Het land ontwikkelt zich langzaam tot een democratie, maar de macht is nog altijd grotendeels in handen van een kleine elite van militairen, politici en rijke zakenmensen met nauwe onderlinge banden.

Door een halve eeuw geslotenheid is Myanmar veel minder ontwikkeld en ‘verwesterd’ dan zijn buurlanden. Je vindt er geen McDonalds en Starbucks – hoewel dat waarschijnlijk een kwestie van tijd is. Myanmar ontwikkelt zich nu snel en het toerisme is in opkomst. Hoewel het geld van toeristen voor een deel in de zakken van corrupte politici en zakenmensen terecht komt, draagt toerisme ook bij aan de economische groei van Myanmar en ook lokale ondernemers en mensen die in het toerisme werkzaam zijn, profiteren ervan.

Ik vertrek op zondagmiddag vanaf Schiphol met een A380 van Emirates richting Dubai, om vervolgens door te vliegen naar Yangon. Yangon ligt in het zuiden van Myanmar, aan de monding van de Ayeyarwady-rivier. Tot 1989 heette de stad Rangoon en was het de hoofdstad van eerst Brits Birma en later het onafhankelijke Myanmar. In 2005 raakte de stad zijn positie als hoofdstad kwijt aan het nieuw gestichte Naypyitaw, dat centraler ligt. Het is maandagochtend kwart over elf lokale tijd als we in Yangon landen. Op de luchthaven word ik opgewacht door reisleidster Myo, die mij en vier medereizigers de komende twee weken zal begeleiden. De eerste middag doe ik rustig aan, moe van de lange vlucht.

Na een goede nachtrust en een ontbijt met noodles en koffie nemen we de volgende dag een lokale (en stampvolle) bus richting het oude centrum van Yangon. In het centrum liggen de meeste bezienswaardigheden op loopafstand van elkaar. Yangon blijkt een drukke stad met veel verkeer. De straten kunnen dat niet aan, waardoor het verkeer vrijwel permanent vastloopt. Het officiële claxonverbod wordt volkomen genegeerd; overal klinkt getoeter. Zelfs op de smalle stoepen is het druk, maar de mensen zijn heel beleefd en vriendelijk – en daardoor wordt je dat zelf ook. Oversteken gaat met gevaar voor eigen leven tussen de auto's door, zo zijn ze het hier gewend en daar kan je je maar beter aan aanpassen.

We wandelen over de Theingyi Zai Market, een lokale markt voor groenten, fruit, vlees, vis, kruiden en specerijen. Alles ligt open en bloot op straat, ongekoeld – terwijl het 36 graden is, één van de redenen waarom je als westerling niet zomaar alles kan eten. We brengen een kort bezoekje aan de Sri Kali, een klein tempeltje waar de hindoeïstische inwoners van Yangon naartoe komen om hun goden te aanbidden. Vervolgens komen we bij de Mahabandoola Garden, een open park met in het midden het niet te missen Onafhankelijkheidsmonument: een grote obelisk ter herinnering aan de onafhankelijkheid van de Britten in 1948. Bij het park bevindt zich ook de Sule Pagode, een grote, vergulde pagode die glinstert in de zon. De 43 meter hoge pagode, die uit de tiende eeuw dateert, vormt het centrale punt van de oude stad, maar staat tegenwoordig wel midden op een drukke rotonde.

Langs Pansodan Street staan diverse fraaie koloniale gebouwen. Veel ervan verkeren in slechte staat, maar sommige zijn of worden gerestaureerd. Hopelijk blijven die oude gebouwen bewaard; de Myanmarezen associëren de gebouwen met het oude koloniale regime, maar ze geven de stad uitstraling en zijn belangrijk voor het aantrekken van toeristen. Met een taxi gaan we vervolgens naar Kandawgyi Lake, een kunstmatig meer (de naam betekent letterlijk 'groot koninklijk meer') met een park er omheen. Misschien komt het doordat het een doordeweekse dag is, maar het park is volkomen verlaten. In het meer ligt het Karaweik Palace, een drijvend paleis dat jonger is (1974) dan de vormgeving doet vermoeden. Smaken verschillen, maar ik vind het een nogal wanstaltig ding.

Na de lunch lopen we naar de Chauk Htat Gyi Pagode, met een gigantische liggende Boeddha met een totale lengte van maar liefst 68 meter. Alleen de wenkbrauwen van de Boeddha zijn al drie meter lang. Het beeld is gemaakt tussen 1959 en 1974. Het is een indrukwekkend beeld in een verder erg lelijke hal. Dat geldt ook voor de Nga Htat Gyi Pagode, schuin tegenover de Chauk Htat Gyi. Ook hier een groot boeddhabeeld – maar deze zit – in een lelijke hal. Over lelijk gesproken: om één of andere reden vinden Myanmarezen het mooi om hun boeddhabeelden te voorzien van flikkerende led-lampjes in allerlei kleuren. Nogal kitcherig als je het mij vraagt.

Mandalay en omgeving

Na de sightseeing in Yangon heb ik even tijd om te douchen. Om half zeven vertrekken we naar het busstation, waar vandaan we met de nachtbus naar Mandalay zullen gaan. Mandalay is de tweede stad van Myanmar en gesticht in 1857, twintig jaar voordat de Britten de stad veroverden. De rit duurt ongeveer negen uur en onderweg stoppen we drie keer, waarvan één keer midden in de nacht bij een plek waar meerdere bussen stoppen en tientallen mensen niet alleen naar het toilet gaan, maar ook zitten te eten (om middernacht...).

Ondanks het feit dat we met een nette, comfortabele bus reizen, slaap ik onderweg nauwelijks. Om half zeven 's ochtends komen we in Mandalay aan. Gelukkig zijn onze hotelkamers al beschikbaar en ook het ontbijt staat al klaar. Goed geregeld. Daarna ga ik nog even op bed liggen om te proberen wat te slapen (wat niet echt lukt). Om twaalf uur vertrekken we per boot richting Mingun, een klein plaatsje ten noorden van Mandalay. Het is een klein uurtje varen over de Ayeyarwady-rivier, tijd die we doorbrengen met een kop koffie luierend in bamboestoelen op het bovendek van de langzaam voortpruttelende boot. Een heerlijk relaxt tochtje, dat ervoor zorgt dat de nachtbus voor je gevoel alweer lang geleden is.

Het eerste dat je ziet als je bij Mingun aankomt, is een enorme berg roodbruine bakstenen. Dit is de nooit afgebouwde Mingun Pagode. Het bouwwerk, waarvan de bouw in 1790 begon, is vijftig meter hoog, maar het plan was oorspronkelijk om er een 150 meter hoge pagode van te maken. Door twee aardbevingen zijn er enorme scheuren in de door slaven en krijgsgevangenen gebouwde pagode ontstaan. Je vraagt je af waar al dat werk goed voor is geweest...

In Mingun lopen we verder nog langs de Settaya Paya, een kleine pagode met een zogenaamde voetafdruk van Boeddha, en langs de Mingun Bell, een negentig ton zware klok van vijf meter doorsnede, naar verluidt de grootste werkende klok ter wereld (hoewel ik meen dat meer landen beweren dat zij de grootste klok hebben). Het hoogtepunt van Mingun is de Hsinbyume Paya, een groot, wit geschilderd complex, bestaande uit een centrale koepel (die staat voor Mount Sumeru, het centrum van de boeddhistische kosmos) met daar omheen zeven golvende plateaus. Bovenop heb je een weids uitzicht over de omgeving. Het is een indrukwekkend bouwwerk, dat ergens ook wel een beetje doet denken aan een enorme witte slagroomtaart...

Eind van de middag varen we weer terug naar Mandalay en daarna gaan we Thais eten bij een restaurant met uitzicht op de rivier en de zonsondergang. De volgende ochtend staan we al heel vroeg op, om bij de U Bein-brug de zon op te kunnen zien komen. De in 1859 gebouwde U Bein-brug overspant het Taungthaman-meer en is met een lengte van 1.200 meter de langste teakhouten voetgangersbrug ter wereld. In het droge seizoen (nu) loop je hoog boven het water, in het regenseizoen stijgt het water tot vlak onder de planken van het brugdek. De zonsopkomst levert samen met de brug mooie foto's op.

De U Bein-brug ligt in Amarapura, een klein dorpje net buiten Mandalay. Nadat we bij een tentje langs de weg koffie hebben gedronken, bezoek we hier de Shwe Kyat Yat, een pagode die uitkijkt op de Ayeyarwady-rivier en de grote boogbrug tussen Amarapura en Saigang. Saigang ligt aan de andere kant van de rivier. Vanaf Saigang Hill heb je een fraai uitzicht over de omgeving. Overal zie je stoepa's. Op de heuvel zelf bevindt zich de U Min Thone Ze Pagode, een geboden gebouw met binnen een galerij van tientallen boeddhabeelden. Ook op de top van de heuvel staat uiteraard een tempel: de Soon Oo Pon Nya Shin Paya.

Veel van de bezienswaardigheden die we bezoeken zijn dat ook voor de inwoners van Myanmar zelf. Het is momenteel vakantieperiode in Myanmar en dus zijn er ook veel mensen die toerist-in-eigenland aan het spelen zijn. Voor hun zijn wij westerlingen net zo'n bezienswaardigheid als hun land dat is voor ons. Er wordt voortdurend naar ons gekeken en geglimlacht en mensen willen regelmatig met ons op de foto. We belanden in heel wat Myanmarrese fotoalbums. 😊

De Mahamuni Paya is de belangrijkste tempel in Mandalay, met een vier meter hoge gouden Boeddha. Mannelijke bezoekers kopen er kleine stukjes bladgoud en plakken dat op de Boeddha (vrouwen mogen niet in het binnenste deel van de tempel komen waar het beeld staat). Na een korte stop bij de Shwenandaw Kyaung, een negentiende eeuwse teakhouten kloostergebouw, gaan we naar de Kuthodaw Pagode. Dit complex omvat 729 stenen stoepa's en in elke daarvan staat een steen met daarin een deel van de Triptaka (boeddhistische verhalen) gegraveerd. De Kuthodaw Pagode wordt daarom ook wel het 'grootste boek ter wereld' genoemd. De bouw ervan begon in 1857 en duurde ruim tien jaar. Naast de Kuthodaw Pagode bevindt zich de Sandamuni Pagode. Ook deze pagode heeft een groot aantal sierlijke witte stoepa's, maar liefst 1774 stuks, rond een centrale gouden koepel. Deze stoepa's bevatten stenen met commentaren op de Triptaka. Naar mijn mening is de Sandamuni de mooiste van de twee.

Als laatste op deze warme dag gaan we vandaag naar Mandalay Hill. Bovenop deze heuvel, aan de noordkant van Mandalay, bevindt zich de Sutaungpyi Paya. Ook hier overal glitter en decoratie van mozaïek, spiegeltjes en veel goud natuurlijk. Het complex heeft een ruim terras rondom, vanwaar je over de omgeving uitkijkt. Het is een populaire plek om de zon onder te zien gaan. Voorlopig heb ik wel even genoeg pagodes en boeddhabeelden gezien. En dan moet Bagan nog komen... 😊

Bagan

Op vrijdagochtend rijden we in een midsize bus gevuld met andere toeristen in een kleine vijf uur naar Nyaung U. Daar nemen we eerst de tijd voor een late lunch, voordat we de Shwezigon Pagode

bezoeken. Dit is de belangrijkste pagode van Nyaung U en een geliefd pelgrimsoord voor Myanmarrese boeddhisten. Een grote vergulde stoepa (die momenteel is ingepakt voor renovatie), omringd door tal van kleinere heiligdommen. De pagode is één van de oudste in de regio van Bagan, gebouwd in de elfde eeuw van onze jaartelling. Op het complex staan ook nog andere heiligdommen met onder meer een grote staande boeddha en een 'dode boeddha' (te herkennen aan het feit dat hij ligt met zijn voeten parallel aan elkaar). Fraaie bouwwerken en alles bij elkaar een indrukwekkende pagode.

Vervolgens rijden we met een minibusje naar (New) Bagan. Daar neem een duik in het zwembad van het hotel, de rest van de avond is het tijd om te relaxen. We hebben twee hele dagen om Bagan te verkennen en zaterdag is daarvan de eerste. Dat verkennen doen we per elektrische scooter. ☺ Ideaal, de tempels en pagodes van Bagan liggen verspreid over een groot gebied en het is te warm om te fietsen. Bagan is in feite een openluchtmuseum van zeventig vierkante kilometer, een grote vlakte die bezaaid is met meer dan 2.000 oude tempels en pagodes, allemaal gebouwd tussen medio elfde en eind dertiende eeuw. Als je op een hoger punt staat zie je overal om je heen de stoepa's boven de begroeiing uitkomen.

De tempels en pagodes die we vandaag bezoeken staan allemaal in en rond Old Bagan. Als eerste gaan we naar de Shwesandaw Pagode. Shwesandaw is gebouwd omstreeks 1057 en daarmee één van de eerste grote bouwwerken van Bagan. Het bouwwerk heeft meerdere terrassen, te bereiken via steile trappen, rondom een belvormige stoepa (momenteel ingepakt voor renovatie). Bovenop heb je een fantastisch uitzicht over de omgeving. Vervolgens gaan we naar de Ananda Paya, gebouwd in 1090, en één van de grootste en daardoor ook één van de indrukwekkendste van de tempels in Bagan. De top is maar liefst 52 meter hoog. De tempel heeft een ingang aan alle vier de zijden, met metershoge teakhouten deuren en ieder bewaakt door twee 'nats' (beschermgeesten). De gangen rondom hebben talloze niches met kleine boeddhabeeldjes en in het binnenste deel van het gebouw staan vier enorme staande boeddha's. Erg mooi.

Na de lunch gaan we naar de Htilominlo Paya. Ook al zo'n indrukwekkend bouwwerk, weliswaar omringd door vele souvenirstalletjes, met vier grote gouden boeddhabeelden in de vier windrichtingen. Daarentegen is de Upali Thein op een veel kleinere schaal gebouwd: een aantal stoepa's bij elkaar en klein tempelgebouwtje met muurschilderingen. Ook stoppen we onderweg even om de Minochantha te bezoeken, die afwijkt door zijn prominente whitewashed stoepa's.

De Thatbyinnyu Paya is samen met de Ananda Paya één van de grootste tempels van Bagan. De 66 meter hoge Thatbyinnyu torent overal bovenuit en het massief ogende vierkante bouwwerk is dan ook niet te missen. Zo fraai als de tempel er van buiten uitziet, zo teleurstellend is alleen de binnenkant: kale witte muren en vier eenvoudig ogende boeddhabeelden aan de vier zijden. De laatste tempel die we vandaag bezoeken is de Shwegugyi Paya. Deze is gebouwd in de twaalfde eeuw en via smalle trappen kan je naar boven. Vanaf het terras heb je een fraai uitzicht over de omgeving en de omliggende pagodes en tempels. Hier kijken we 's avonds ook naar de zonsondergang.

Zondag is onze tweede dag in Bagan. Op de scooter bezoeken we eerst de Manuha Paya. Hier vind je drie boeddhabeelden die maar net passen in de ruimte waarin ze zijn geplaatst. Ik denk zelfs dat eerst de beelden op hun plek zijn gezet en daarna de ruimte eromheen is gebouwd, zo krap is het. De Dhammayangyi Paya daarentegen is veel ruimer van opzet: een complex uit de twaalfde eeuw, met hoge gangen waarin vleermuizen rondvliegen. Hier en daar zijn oude muurschilderingen zichtbaar en – opvallend – dit is de enige tempel waar twee boeddha's naast elkaar zitten. De laatste tempel die we aandoen is de Sulamani Paya, daterend uit eind twaalfde eeuw, met fraaie muurschilderingen van grote liggende Boeddha's.

Aangezien ik inmiddels echt genoeg tempels, pagodes en Boeddha's heb gezien, doe ik de rest van de middag niet veel meer dan in het zwembad liggen en daarna relaxen op een handdoek in het gras in de tuin van het hotel. 39 graden is daar ook een uitstekende temperatuur voor.

Via Taung Kalat naar Kalaw

Op maandagochtend gaan we vroeg op pad. We stoppen onderweg bij een klein dorpje om een indruk te krijgen van het lokale leven hier. De mensen leven hier in eenvoudige rieten huizen met een golfplaten dak, met één ruimte waarin zowel gekookt als geslapen wordt. Er lopen wat varkens en kippen rond, maar dat is het dan ook wel. Een groot verschil met steden als Yangon of Mandalay.

Vervolgens rijden we naar Taung Kalat, ook wel bekend als Mount Popa, hoewel dat eigenlijk de naam van de berg ernaast is. Taung Kalat is een 737 meter hoge rots met een tempelcomplex bovenop, te bereiken via een trap met 777 treden. Taung Kalat is vooral populair bij Myanmarezen die 'nats' vereren. Het aanbidden van nats stamt van vóór de komst van het boeddhisme naar Myanmar. Er zijn allerlei soorten nats en bijbehorende mythen. Hoewel nats oorspronkelijk dus niet bij het boeddhisme horen, zijn ze een onlosmakelijk onderdeel gaan vormen van de Myanmarese vorm van boeddhisme.

Daarna volgt een lange rit naar Kalaw, waar we eind van de middag aankomen. Kalaw ligt in de bergen en kent een koeler klimaat dan lager gelegen plaatsen als Bagan en Mandalay. De volgende ochtend vertrekken we tegen half negen voor een lange wandeling in de omgeving van Kalaw. We wandelen via een onverhard pad, omhoog en omlaag over de bergen, langs bananenplantages en sinaasappelboomgaarden en door twee kleine dorpjes. In één daarvan stuiten we op een groep mannen die in grote ketels een enorme maaltijd aan het bereiden zijn. De vrouwen (die het snijwerk voor hun rekening hebben genomen) kijken vanaf een afstandje toe. Het eten blijkt voor een bruiloft te zijn, die de volgende dag zal plaatsvinden en waar het hele dorp bij aanwezig zal zijn.

In Kalaw is het gelukkig wat minder warm dan in Bagan, maar 27 graden is nog altijd warm zat om te wandelen. Rond half drie zijn we terug in Kalaw. Nadat ik heb gedoucht, loop ik naar het Morning Star Teahouse, in de straat achter het hotel. Theehuizen zijn een onlosmakelijk onderdeel van het sociale leven in Myanmar. Dit theehuis is een eenvoudige gelegenheid, maar een prima plek om, aan een klein tafeltje buiten voor de deur, een tijdje te relaxen. Je moet wel houden van de manier waarop thee in Myanmar wordt geserveerd: met suiker en melk.

Via Pindaya naar het Inle-meer

Nadat we de volgende ochtend de lokale markt in Kalaw hebben bezocht (de markt trekt hier in een cyclus van zeven dagen langs de dorpen in de omgeving), rijden we naar Pindaya, bekend vanwege de Shwe Oo Min-grot. Deze grot is geheel gevuld met meer dan 9.000 grote en kleine gouden en vergulde boeddhabeelden. Heel apart om te zien.

Na de lunch rijden we naar Nyaungshwe, de uitvalsbasis voor boottochten op het Inle-meer. Donderdag brengen we dan ook de hele dag op het water door. Rondom het meer wonen diverse etnische groepen. Ze wonen in dorpjes aan de randen van het meer die op palen zijn gebouwd. In de droge tijd torenen de huizen hoog boven het water uit. De bewoners moeten alles per boot doen. Op het meer zijn vissers actief met traditionele konische netten, die hun boot voortduwen door met één been een roeispaan te bedienen. Ook zijn er drijvende tuinen, op hun plek gehouden met lange bamboepalen, waar de bewoners van de dorpen gewassen kweken. De bemesting wordt gedaan met wier dat door mannen in grote hoeveelheden uit het meer wordt geschept. Verder kan je (als je dat interessanter vindt dan ik) rond het meer weverijen, zilversmeden en hun bijbehorende winkels bezoeken.

Terug in Yangon

De volgende dag vliegen we vanaf Heho Airport, op drie kwartier van Nyaungshwe, in een uurtje naar Yangon. We zijn weer terug waar we zijn begonnen. Het is er inmiddels 38 graden en merkbaar vochtiger dan een kleine twee weken geleden. Een teken dat de regentijd eraan komt.

Aan het eind van de middag gaan we naar de Shwedagon Pagode. Dit is het grootste boeddhistische tempelcomplex van Myanmar, een belangrijk heiligdom, maar ook een symbool van nationale identiteit en de plek waar veel demonstraties voor meer vrijheid en democratie hebben plaatsgevonden. De pagode is waarschijnlijk ergens tussen de zesde en tiende eeuw gebouwd, maar later vergroot en uitgebreid, om vervolgens ten prooi te vallen aan goudroof en aardbevingen. De huidige, 99 meter hoge gouden stoepa dateert uit de 18^e eeuw. Het is onmiskenbaar de grootste en indrukwekkendste die we deze reis hebben gezien. Om de stoepa heen staan talloze kleine heiligdommen en beelden, allemaal rijk versierd. De Shwedagon Pagode wordt druk bezocht, inwoners van Myanmar komen vanuit het hele land om het complex te bezoeken (wij westerlingen vormen voor hun een soort extra attractie ☺). Vooral bij zonsondergang is de pagode erg mooi en zeer fotogeniek.

Zaterdag, mijn laatste dag in Myanmar, wandel ik richting de oude stad van Yangon. Langs de Bogyoke Market (waar je vooral veel sieraden, zijde, kleding en souvenirs kan kopen). Een eindje verderop wordt volop gebouwd, een modern ogend winkelcentrum is bijna gereed. Hier zie je dat Myanmar snel moderniseert. Ik loop verder via de Sule Pagode Street en de Anawratha Road, langs het deels vervallen en deels al gerestaureerde Secretariat-gebouw tot aan de 49^e straat. Hier zit Lucky Seven, een traditioneel theehuis, waar het druk is met locals die thee drinken en noodles eten. Via de Mahabandoola Road, Pansodan Street en lunch in een klein tentje waar je goed en goedkoop shan noodles kan eten, kom ik weer bij de Mahabandoola Garden. Hier ga ik een tijdje in het gras zitten. Eind van de middag ben ik weer terug in het hotel. De reis zit er bijna op. Nog een keer douchen en om tien uur 's avonds vertrekken we richting de luchthaven van Yangon, om, wederom met een overstap in Dubai, terug te vliegen naar Nederland.